

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM
VAZIRLIGI
SAMARQAND DAVLAT
UNIVERSITETI**

Ro'yxatga olindi:

№ 60230600 - 1, 12

2021-yil "___"

"TASDIQLAYMAN"

SamDU rektori:

R.I.Xalmuradov

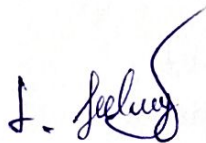
2021-yil "___"

**NAVOIYSHUNOSLIK
FAN DASTURI**

Bilim sohasi:	100000 – Gumanitar soha
Ta'lim sohasi:	230000 – Gumanitar fanlar
Ta'lim yo'nalishi:	60230600 – Noshirlik ishi

Fan dasturi "Mumtoz adabiyot tarixi" kafedrasining 2021-yil 25 - may dagi 9 -son yig'ilishida muhokamadan o'tgan va fakultet kengashida muhokama qilish uchun tavsiya etilgan.

Kafedra mudiri:

dots. I. Sulaymonov

Fan dasturi Filologiya fakulteti kengashida muhokama etilgan va foydalanishga tavsiya qilingan (2021-yil 26 - may dagi 8 -sonli bayonnoma).

Fakultet Ilmiy kengashi raisi

prof. A.Pardayev

Fakultet uslubiy kengashi raisi

dots. Sh.Mahmadiyev

"Kelishildi"

SamDU o'quv ishlari

bo'yicha prorektor:

prof. A.Soleyev

Fan/modul kodi NM1005		O'quv yili 2023-2024	Semestr 6	ECTS – Kreditlar 4	
Fan/modul turi Majburiy		Ta'lim tili O'zbek		Haftadagi dars soatlari 4	
1.	Fan nomi		Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lim (soat)	Jami (soat)
	Navoiyshunoslik		60	60	120
2.	I. Fanning mazmuni Fanni o'qitishdan maqsad – Alisher Navoiyning boy adabiy va ilmiy merosini o'qitish orqali talabalarni yuksak ma'naviyatli va keng ma'rifat sohibi etib tarbiyalash, ayni paytda, Navoiy ijodini o'rganish orqali o'zbek adabiyoti tarixining eng muhim davri haqida har tomonlama bilim hosil qilish, ma'naviy dunyosi mukammal bo'lishiga ko'maklashish. Fanning vazifasi - talabalarga Alisher Navoiyning fenomeni, shaxsiyati, tafakkur dahosi haqida ma'lumot berish; - Navoiyning komil inson ma'naviyati haqidagi qarashlarini ilmiy jihatdan asoslangan dalillar bilan chuqur o'rganish va hayotga tatbiq etish usul va vositalarni aniqlash; - badiiy ijod namunalarini o'rganish orqali badiiy so'z shukhi, o'zbek tilining keng imkoniyatlaridan foydalanish malakasini shakllantirish; - Alisher Navoiyning badiiy olami tabiati va qonuniyatlarini tadqiq etish, asarlari mohiyatini teran anglash, to'g'ri tahlil va tadqiq etish ko'nikmasini hosil qilish. II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari) II.I. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi: 1-modul. ALISHER NAVOIY HAYOTI VA IJODI 1-mavzu: Navoiyshunoslikka kirish. Alisher Navoiy hayoti va ijodiy merosini o'rganish manbalari. Navoiyshunoslikka kirish. Navoiyshunoslik bosqichlari. Shoir hayoti va ijodini o'rganishda muallif asarlarining ahamiyati. Navoiyshunoslikning ilk manbalari. XX asr o'zbek navoiyshunosligi. Alisher Navoiy ijodining ilmiy mezonlar asosida o'rganilishi. Navoiyshunoslik muammolari. Alisher Navoiyning hayoti va ijodiy faoliyati. Shoir hayoti va ijodining manbalari. Navoiy haqida shoirning o'z asarlaridagi ma'lumotlar.				

Xondamirning "Makorim ul-axloq", Faxriy Hirotiyning "Latoifnoma", Som Mirzoning "Tuhfayi Somiy", Zayniddin Vosifiyning "Badoyi' ul-vaqoe'" asarlari. Zamondoshlarining asarlarida, XVI-XIX asrlardagi tazkira, lug'at, tarixiy va badiiy asarlarda keltirilgan ma'lumotlar.

2-mavzu: Alisher Navoiyning lirik merosi. She'riyatdagi ilk qadamlar. "Ilk devon"ning yaratilishi va o'rganilishi. «Badoyi' ul-bidoya» va «Navodir un-nihoya» devonlari va ularning tadqiqi. Debochada devon tartib berish masalalari. "Xazoyin ul-maoniy" va «Devoni Foni»ning janr xususiyatlari, mavzu rang-barangligi.

3-mavzu: "Xazoyin ul-ma'oni" kulliyotining o'rganilishi, badiiyati, janrlar rang-barangligi. "Xazoyin ul-maoniy" – lirik qomus sifatida. Kulliyotining yaratilish va o'rganilish tarixi, tarkibiy tuzilishi. Kulliyotdagi janrlar tartibi. "G'aroyib us-sig'ar" devoni. Mavzular doirasi, g'oyalar va timsollar tizimi. "Navodir ush-shabob" devoni. Tasavvufiy va ramziy timsollarning qo'llanilishi. "Badoyi' ul-vasat" devoni. Devon tarkibidagi janrlar badiiyati. «Favoyid ul-kibar» devoni tarkibi. Aruz, qofiya va badiiy san'atlar jihatidan tahlil.

4-mavzu: Xamsanavislik an'anasi, Alisher Navoiy "Xamsa"sining yaratilishi. "Hayrat ul-abror". Xamsachilik tarixidan. Nizomiy Ganjaviy va Xisrav Dehlaviy "Xamsa"lari. Hirot adabiy muhitida xamsanavislik. Abdurahmon Jomiy "Xamsa"sining g'oyaviy-badiiy xususiyatlari. Alisher Navoiy beshligi birinchi turkiy "Xamsa" sifatida. "Hayrat ul-abror" dostonining g'oyaviy-badiiy xususiyatlari. Tarkibiy tuzilishi, syujet tartibi va kompozitsiyasi, maqolat va hikoyatlar tahlili. Falsafiy va tasavvufiy talqinlar.

5-mavzu: Alisher Navoiy dostonlarida an'ana va o'ziga xoslik. "Farhod va Shirin" dostonining muxtasar mundarijasi va timsollar olami. Farhod – ilohiy ishq yo'liga kirgan soliki majzub timsoli. Shirin – ilohiy mazhar. Dostondagi ramziy timsollar. Dostonda tarixiylik va badiiylik. Doston badiiyati. «Layli va Majnun» – pok va yuksak muhabbat ifodasi. Asardagi bosh qahramonlar hayoti. Dostonning g'oyaviy mundarijasi, timsollar olami. Majnun – ilohiy ishq yo'lidagi majzubi solik timsoli. Dostondagi boshqa timsollar. Dostonning badiiy xususiyatlari. "Sab'ai sayyor"dagi hikoyatlar tahlili. Shoh Bahrom timsoliga xos fazilat va ziddiyatlar. Dilorom – iste'dodli san'atkor, vafodor yor timsoli. Doston kompozitsiyasi. Asarning badiiy xususiyatlari. "Saddi Iskandariy" – falsafiy-ta'limiy, ijtimoiy-siyosiy va ma'rifiy asar. Dostonining g'oyaviy-badiiy xususiyatlari. Tarkibiy tuzilishi. Dostonda adolat timsoli.

6-mavzu: Alisher Navoiyning ilmiy merosi. Alisher Navoiy – adabiyotshunos. «Majolis un-nafois» tazkirasida shoirlar talqini. «Mezon ul-avzon» aruz nazariyasiga bag'ishlangan asar. "Mufradot"da muammo janriga doir masalalarning yoritilishi. Tilshunoslik asarlari. «Muhokamat ul-lug'atayn»da ikki til mubohasasi. «Sab'atu abhur» va "Risolayi tiyr andoxtan" asarlariga munosabat. Navoiy nasrining janrlar rang-barangligi va mazmun-mundarijasi. Navoiy ijodida tarixiy nasr. Yodnomalar va ularning mundarijasi. «Xamsat ul-mutahayyirin» asarining mundarijasi. Asarda Jomiy timsoli.

«Holoti Sayyid Hasan Ardasher», «Holoti Pahlavon Muhammad» asarlari. Tarixiy shaxslar talqini. «*Mahbub ul-qulub*» asari. Tarkibiy tuzilishi: ijtimoiy tabaqalar, axloqiy masalalar, pand-hikmatlar. Asarning badiiy xususiyatlari.

2-modul.

NAVOIY POETIKASI

7-mavzu: Navoiy she'riyati va janrlar poetikasi. Nasriy asarlar badiiyati. Navoiyning lirik janrlar taraqqiyotiga qo'shgan hissasi. Shoirning yoshlik lirikasiga xos janrlar. «Xazoyin ul-maoniy» kulliyotining janr xususiyatlari. G'azal va mustazod janrlari. Musammatlarning g'oyaviy-badiiy xususiyatlari. Tarkibband, tarji'band, soqiynoma va masnaviy janrlari. Kulliyotdagi kichik lirik janrlar. Ruboiylar, tuyuqlar, qit'a va fardlar.

8-mavzu: Alisher Navoiy aruzi. Alisher Navoiygacha turkiy she'riyatda aruz tizimi. Navoiy devonlaridagi bahrlar miqdori. Muxlislar tartib bergan devonlarning vazn xususiyatlari. «Badoe' ul-bidoya» va «Navodir un-nihoya» devonlarida qo'llanilgan bahrlar. «Xazoyin ul-maoniy» kulliyotining vazn xususiyatlari. Vazn va ritmik variatsiyalar. Hazaji axrab va xafif bahrlariga xos ritmik variatsiyalar. Ularning dostonlar mazmunini ochishdagi o'rni. Ritmik urg'u va «Xamsa» dostonlari.

9-mavzu: Badiiy san'atlar va ularning Navoiy she'riyatidagi o'rni. Lafziy, ma'naviy va mushtarak san'atlar. Badiiy san'atlarning Navoiy lirikasidagi o'rni. «Xamsa» dostonlarida qo'llanilgan badiiy san'atlar.

3-modul.

NAVOIY ASARLARINI SHARHLAB O'QITISH

10-mavzu: Navoiy g'azal va qit'alarini sharhlash mezonlari. G'azalning yaratilish davri, qaysi devonga mansubligi, mavzusi, murakkab so'zlar lug'ati, baytlarning nasriy bayoni, shohbaytlar talqini, g'azalning badiiy xususiyatlari, umumiy mazmun-mohiyati. Qit'alarining mavzu mundarijasiga ko'ra tasnif: diniy-tasavvufiy, axloqiy-ta'limiy, hasbi hol, ijtimoiy, ishqiy mavzudagi qit'alar. Qit'alarining sarlavhalari va mazmun-mohiyati o'rtasidagi uyg'unlik.

11-mavzu: Kichik lirik janrlar sharhi: ruboiy, tuyuq va fardlar. Ruboiylarning mavzu mundarijasiga ko'ra tasnifi. Tuyuqlarda shakldosh so'zlar va ma'no tanosubi. Fardlarda Navoiy hikmatlarining aks etishi.

12-mavzu: Navoiy dostonlarini sharhlash tamoyillari. «Hayrat ul-abror»ni sharhlab o'qitish. Axloqiy-didaktik, ishqiy-sarguzasht, qahramonlik, tasavvufiy-falsafiy dostonlarni sharhlashning o'ziga xos xususiyatlari. «Xamsa» dostonlarini nasriylashtirish an'anasi. «Xamsa» tabdillari. «Xamsa» sarlavhalari. «Hayrat ul-abror»ni sharhlash tajribalari. Basmala bobining qiyosiy tahlili. Hamd, munojot, na't va me'rojnomalardagi poetik tafakkur. Dostonda ko'ngil obrazining talqini. Uch hayrat sharhi.

13-mavzu: Navoiyning ishqiy dostonlarini sharhlab o'qitish («Farhod

va Shirin", "Layli va Majnun"). Muqaddimaviy boblarda shoir dunyoqarashining in'ikosi. Dostondagi shoir avtointerpretatsiyasi bilan bog'liq baytlar sharhi. Ularning doston g'oyasini ochishdagi o'rni. Hamd va na'tdagi bayon vositalarining doston mundarijasi bilan uyg'unligi. Dostondagi tun ta'rifi bobining g'oyaviy talqini. Layli va Majnun –ishq mazhari. Majnun "munojotnomasi" sharhi. Dostondagi "Ishq ta'rifi" bobining sharhi.

14-mavzu: "Lison ut-tayr" – dostonini sharhlab o'qitish. "Lison ut-tayr"ning yaratilishi. Attor va uning "Mantiq ut-tayr"i haqida. Doston tarkibidagi hikoyatlar. Dostonda vodiylar tavsifi. Dostonning ramziy timsollar olami. Simurg' – najot timsoli.

15-mavzu: Navoiy badiiy nasrini sharhlash tamoyillari. Axloqiy-ta'limiy asarlarni sharhlash ("Mahbub ul-qulub"). Yodnomalarni sharhlab o'qitish ("Xamsat ul-mutahayyirin", "Holoti Sayyid Hasan Ardasher", "Holoti Pahlavon Muhammad").

III. Amaliy (yoki seminar yoki laboratoriya) mashg'ulotlar bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar.

Amaliy mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1. Navoiy hayoti va ijodi zamondoshlari xotirasida.
2. Navoiy lirikasiga mansub janrlar tavsifi (har bir janrga xos xususiyatlarni tahlil qilish, "Ilk devin" va "Badoye' ul-bidoya" devonlari asosida).
3. Navoiy g'azallarining g'oyaviy-badiiy xususiyatlari.
4. "Hayrat ul-abror" dostonidagi maqolat va hikoyatlar.
5. "Farhod va Shirin", "Layli va Majnun" dostonlarining mazmuni, timsollar tizimi.
6. "Sab'ai sayyor" dostonidagi hikoyatlar tahlili.
7. "Saddi Iskandariy" dostonining mazmun mundarijasi, yetakchi timsolar talqini.
8. "Lison ut-tayr" dostonining mundarijasi. Dostonning tasavvufiy talqini.
9. Navoiyning adabiyotshunoslik, tilshunoslik va memuar asarlari.
10. Navoiyning badiiy san'atlardan foydalanish mahorati.
11. Navoiy g'azallarining vazn xususiyatlari.
12. Navoiyning Hamd va Na't g'azallarini sharhlash.
13. Alisher Navoiyning ijtimoiy-didaktik g'azallaridan sharhlash.
14. "Hayrat ul-abror" dostonining muqaddima boblari sharhi.
15. "Nasoyim ul-muhabbat"dagi hikoyatlar sharhi.

IV. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzular:

1. Asosiy o'quv adabiyotlaridan "Alisher Navoiy hayoti va ijodi"ga oid mavzularni o'qib konspektlashtirish.
2. Xondamirning "Makorim ul-axloq" asarini o'qib konspektlashtirish.
3. "G'azalda uch kishi tavrur ul nav'" misrasi bilan boshlabadigan qit'ani

yod olib, yozma tahlil qilish.

4. "Xazoyin ul-ma'oni"dagi ilk g'azal tahlillaridan birini o'qib konspektlashtirish.
5. Alisher Navoiy g'azallaridan ikkitasini yod olish va ifodali o'qish.
6. "Hayrat ul-abror" dostonidagi hikmatli so'zlardan o'n bayt yod olish.
7. "Mahbub ul-qulub" asarida shoirlar tasnifi va tavsifi.
8. "Mezon ul-avzon" asarida keltirilgan "surud" nav'lari haqida yozma axborot berish.
9. "Xazoyin ul-maoniy" debochasini o'qib-o'rganish va konspektlashtirish.
10. Navoiyning 10 ta ruboiysini yod olish va sharhlash.
11. N.Komilovning "Tasavvuf" kitobidan "Suqrot – komil inson timsoli" va "Ishq otashining samandari" maqolalarini o'rganish.
12. Majnun munojotidan o'nta baytni yod olib, ifodali o'qish.
13. "Xusrav va Farhod munozarasi"dan beshta baytni yozma sharhlash.
14. "Sab'ayi sayyor" dostoni xotima bobining mazmunini yozma ifodalash.
15. "Saddi Iskandariy" dostoni xotima bobi (89)ning mazmunini yozma ifodalash.
16. S.Olimovning "Ishq, oshiq va ma'shuq" kitobi bilan tanishish.
17. "Tarixi anbiyo va hukamo" asaridan Yusuf (a.s.) qissalarini o'qish.
18. Notanish so'zlar lug'atini tuzish.

3. **V. Fan o'qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar)**

Fanni o'zlashtirish natijasida talaba:

- Navoiyshunoslikning tarixiy taraqqiyoti, yutuq va kamchiliklari, istiqboli haqida *tasavvur va bilimga ega bo'lishi*;
- Alisher Navoiy asarlarining g'oyaviy olami, mazmun-mohiyati va badiiy barkamolligini anglash va shu haqda mulohaza yuritish *ko'nikmalariga ega bo'lishi*;
- Alisher Navoiy asarlarining bugungi va ertangi kun uchun ahamiyatini bilish ba o'rgatish *malakasiga ega bo'lishi kerak*.

4. **VI. Ta'lim texnologiyalari va metodlari:**

- ma'ruzalar;
- interfaol keys-stadilar;
- audio va videoma'ruzalar;
- taqdimot;
- matn ustida ishlash.

5. **VII. Kreditni olish uchun talablar:**

Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'liq o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil

	mushohada yuritish va joriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat ishini topshirish
6.	Asosiy adabiyotlar: 1. Sirojiddinov Sh., Yusupova D., Davlatov O. Navoiyshunoslik. – T.: Tamaddun, 2019. 2. Alisher Navoiy: qomusiy lug‘at. 1-2-jildlar / Mas‘ul muharrir Sh.Sirojiddinov. – T.: Sharq, 2016. 3. Valixo‘jayev B. Mumtoz siymolar. -T.: A.Qodiriy, 2002. 4. Salohiy D. Navoiyshunoslik. Alisher Navoiy g‘azallarini sharhlab o‘qitish. O‘quv qo‘llanma. – Sam.: SamDU nashri, 2019. Qo‘shimcha adabiyotlar: 1. Юсупова Д. Ўзбек мумтоз ва миллий уйғониш адабиёти (Алишер Навоий даври). Ўқув кўлланма. – Т.: TAMADDUN, 2016. 2. Комилов Н. Маънолар оламига сафар. – Т.:TAMADDUN, 2016. 3. Сирожиддинов Ш. Алишер Навоий: Манбаларнинг киёсий-тирологик, текстологик таҳлили. –Т. Akademnashr, 2011. 4. Валихўжаев Б., Тохиров Қ. Ўзбек адабиёти тарихи. – Сам.: СамДУ, 2002. Axborot manbalari (saytlar): www.gov.uz – O‘zbekiston Respublikasi hukumat portali. www.edu.uz – O‘zbekiston Respublikasi ta‘lim portali. www.literature.uz https://www.youtube.com/watch?v=qvEGE8Gyfes https://www.youtube.com/watch?v=UbhRuLMQ8s8&t=287s https://www.youtube.com/watch?v=jWNsSXYa9zs https://www.youtube.com/watch?v=H7VDk_kh3Ko
7.	Fan dasturi Samarqand davlat universiteti O‘quv-uslubiy kengashining 2021-yil __ - __dagi __-son bayonnomasi bilan ma‘qullangan.
8.	Fan/modul uchun mas‘ullar: S.Q.Tohirov – SamDU, Mumtoz adabiyot tarixi kafedrası dotsenti filologiya fanlari nomzodi, dotsent. A.A.Razzoqov – SamDU, Mumtoz adabiyot tarixi kafedrası katta o‘qituvchisi, filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori PhD.
9.	Taqrizchilar: I.Sulaymonov – SamDU, Mumtoz adabiyot tarixi kafedrası dotsenti filologiya fanlari doktori (DcS). (ichki) S.Yo‘ldosheva – Sam VXTXMO va QTI dotsenti, filologiya fanlari nomzodi. (tashqi)